

Dr. Utasi Ágnes¹⁰: A bizalom hálója Átalakuló párkapcsolati szolidaritás

Mint ismeretes, a rendszerváltás után a magyar társadalom legfelső és legalsó decilise között már 1995-re megduplázódtak az egyenlőtlenségek. A helyzet mára még rosszabb. Ez az aggasztó tendencia fordította figyelmemet a mikrotársadalmi szolidaritás felé, vagyis a közvetlen emberi kapcsolatok hálójában megbúvó integratív erő irányába, amely véleményem szerint képes kompenzálni az időközben megcsappant intézményesített, állami segítségnyújtást.

A mikrotársadalom kohéziójának biztosításához legfontosabb a bizalom: az, hogy tudjuk, a mások számára nyújtott segítség megtérül; ha később én szorulok rá, számíthatok a másik fél jóindulatára. Ez a *reciprocitás* jelensége, mely átszövi mind a baráti, komasági, mind a családi és a tágabb rokoni kapcsolatokat. A '90-es évek előtti network-kutatások erős mikrotársadalmi szolidaritást jeleztek. Sajnos a gazdasági struktúraváltást érték- és normarendszerünk is megsínylette, csökkent a bizalom mértéke a tágabb (szomszédsági, munkatársi) közösségek felé. Ezzel szemben – vagy ezt ellensúlyozandó –, a szűkebb családi és baráti szolidaritás megerősödött. Paradox módon azonban a családi kapcsolatok iránti bizalom éppen akkor értékeli fel a családi kohézió szerepét, amikor a családi intézmények nukleárisává válásával csökken a családi-rokoni kapcsolatok száma, növekszik az egyedülálló népesség aránya.

Előadásomban részletesebben foglalkozom a 30-as korosztály párkapcsolataiban bekövetkezett strukturális változásokkal. Ez a korosztály újfajta életmódot folytat, ennek vizsgálata előre jelzi a magyar családok állapotának változásában várható trendeket, a családi integráció jövőjét.

A harmincas éveikben járók között a házások aránya 10%-kal csökkent a másfél évtizeddel korábbihoz képest, a nőknek és férfiaknak jelenleg egyformán több mint negyede a hivatalos egyedülálló. A fiatalok az utóbbi években – mindenütt a fejlett világban – egyre nehezebben

¹⁰ A szerző a Szegedi Tudományegyetem Szociológiai Tanszékének docense és az MTA Szociológiai Szakbizottságának tagja.

szánják rá magukat a házasságkötésre. A háttérben húzódo okok sokrétűek. A társadalmi munkamegosztás igényeinek megfelelően a képzési idő meghosszabbodik, az ifjúsági életszakasz elnyúlik, így a kereső státusz elérése időben mind jobban kitolódik. Sokan nem vállalnak házasságot stabil egzisztenciális háttér hiányában. Az állandó párkapcsolati együttélés a független életformához képest több korlátot állít a saját vágyak, igények kielégítése elé. A nők munkába állása lehetővé teszi számukra a férfitől való anyagi függetlenedést. Tehát az individualizálódás és a relatív jólét terjedése együtt eredményezi a fiatalabb korcsoportokban a házasságghalasztást.

Bár az egyedülállók aránya a nők és a férfiak körében szinte megegyezik (27%, illetve 29%), az eltérő mértékű házassági tradíciókövetés hatására az egyedülálló életformák a két nemnél eltérő struktúrát alkotnak. A különbség főként abban jelentkezik, hogy a nők között magasabb az elváltak aránya. A nők a húszas éveikben többen kötnek házasságot, ennek következtében többen is válnak el a harmincas éveikre, mint az inkább a házasságghalasztást választó férfiak. Így most minden hetedik harmincas nő „elvált” státuszú egyedülálló. A nők a rájuk ható erősebb konvenciók valamint az előnytelenebb gazdasági státuszuk következtében fiatalon felvállalnak olyan házasságot is, amely nem bizonyul tartósnak. Ezért egyenlítődik ki a harmincas kohorszban az egyedülálló nemek szerinti megoszlása. Az elvált státusz sajnos erősen gyengíti a nők párkapcsolati esélyeit – s így partneri szolidaritás esélyeit is.

A kérdés az, hogy a férfiak eközben vállalnak-e nem hivatalos állandó párkapcsolatot. Egy, a budapesti és szegedi diplomás egyedülálló harmincasok körében végzett felvétel alapján azt mondhatjuk, hogy az egyedülálló férfiak csupán 30%-ának nem volt állandó párkapcsolata a múltban, a többség tehát kvázi-elváltak tekinthető.

A felvétel tartalmazott a jövőre vonatkozó párkapcsolati tervekkel foglalkozó kérdéseket is. Ezek alapján a diplomás fiatalok 60%-a tervez állandó párkapcsolatot és gyermeket, viszont ezt házassággal csak minden negyedik, ötödik szentesítené. A házasságot preferálók nemenkénti aránya eltér: a tradíciókhoz jobban kötődő, nagyobb biztonságot igénylő nők inkább választanák a hivatalos állandó párkapcsolatot.

A mintában szereplők 12%-a egyáltalán nem tervez tartós párkapcsolatot a jövőben, vagyis stabil „szinglinek” tekinthető (így nevezi a szociológia és a demográfia az egyedül élő, alkalmi párkapcsolatot

fenntartó, a munkaerőpiacon piacképes, szabadidejében is aktív, többnyire jól képzett fiatalok életformáját). A jólét és az individualizálódás terjedésével megváltozott a párkapcsolatok közösségi megítélése: lehetővé vált alternatív életformák kialakítása, az egyre többféle családtípus megjelenése.

Összességében elmondhatjuk, hogy a fiatalok mind későbbre tolják házasságkötésük időpontját, esetleg egyáltalán nem tervezik azt. Igyekeznek lazább kötelekeket fenntartani, minél több kapcsolatban részt venni életük során. Ez nem véletlen. A formálisan egyedülálló, de párkapcsolatot fenntartó fiatalok életminősége sokkal jobb, mint más kortársaiké. Fogyasztási preferenciáik jómódról tanúskodnak, aktív társasági életet élnek, szabadabbak, ugyanakkor szubjektív életminőségük, boldogságérzetük, a párkapcsolati szolidaritásból való részesedésük következtében magas.

Summer *Népszokások* című könyvében, a két nem érdekei és igényei különbözőségeiről írva, azt állítja, hogy a konvenciókon kívül nincs más, ami igazából összetartaná a férfi és nő közötti kapcsolatot. Így a gazdasági és tradicionális kényszerek gyengülésének egyenes következménye a párkapcsolati kötelekek fluktuációja.

hullámvonal